

NAJVEĆI MEĐU ROĐENIMA OD ŽENE (Mt 11, 11—13; usp. Lk 7, 28; 16, 16)

Marijan VUGDELIJA

Pošto je Isus dao do znanja Ivanovim učenicima da u njegovim riječima i djelima stupa na snagu eshatološko Božje kraljevstvo (Mt 11,2—6), on ovdje još jednom potvrđuje tu nazočnost Kraljevstva i ističe prednosti te nove ekonomije spasenja u odnosu na staru.¹ Literarnom analizom i egzegezom tog logiona nastojat ćemo iznijeti u čemu se sastoji ta prednost i na koji se način postaje dionikom te nove ekonomije spasenja.

I. LITERARNA ANALIZA

1. Kontekst Mt 11,11—13

Naš se logion nalazi u jednom odsjeku koji donosi Isusovo svjedočenje o Ivanu (Mt 11,7—15). Očito je da je taj odsjek sastavljen od različitih logiona koje su Matej i Luka umjetno združili. U prvom logionu tog odsjeka (Mt 11,7—10) Matej nastoji ocrtati ulogu Ivana Krstitelja u ekonomiji spasenja. Isus tu za njega tvrdi da je on veći od proroka i potkrepljuje tu svoju izjavu s dva odlomka iz Pisma koja su stopljena u jedno: Izl 23,20 i Mal 3,1. Primjenjujući na Ivana tekst Mal 3,1, Isus ga prokazuje kao eshatološkog vjesnika koji je imao pripremiti put Gospodnji.² S druge strane, u posljednjem logionu našeg odsjeka (Mt 11,14—15) Isus poistovjećuje Ivana

¹ Usp. P. BENOIT-M. E. BOISMARD, *Synopse des quatre évangiles en français II*, Paris, 1972, 167; J. SCHLOSSER, *Le Règne de Dieu dans les dits de Jésus* (J. Gabalda et Cie Editeurs), I/II, Paris, 1980, 155.

² U odnosu na hebrejski tekst, Matej je unio u svom citatu jednu značajnu izmjenu: umjesto »preda mnom« (*ʿfʿanaj*: Mal 3,1) on ima »pred licem tvojim« (*prò prosópù sú*) i *emprosthén sú* (»pred tobom«). Dok je u Malahijinu kontekstu (3,1) vjesnik poslan da pripravi put samom Bogu, u Mateja je Ivan došao da pripravi put Isusu. U Matejevoj se verziji, dakle, već odražava kršćansko tumačenje Ivanova poslanja. Isti proces susrećemo i u Lukinu Blagoslovljen (Lk 1,76).

Krstitelja izravno s Ilijom, koji je imao doći ponovno na svijet prigodom ustanovljenja eshatološkoga Božjeg kraljevstva (Mal 3,22–23).³

Između ta dva logiona nalaze se još dva druga, koji će biti predmet našeg studija: 1. Mt 11,11 (logion koji ima za cilj da istakne apsolutnu superiornost nove ekonomije spasenja nad starom), 2. Mt 11,12–13 (zagonetni logion o kraljevstvu nebeskom koje trpi silu, ili koje se probija silovito). Oba ta logiona imaju paralele kod Luke: Mt 11,11=Lk 7,28 (u istom kontekstu kao i kod Mateja i s neznatnim razlikama za značenje teksta) i Mt 11,12–13=Lk 16,16 (u posve različitom kontekstu i s razlikama koje mijenjaju značenje teksta). Očito je da je taj posljednji logion puno bolje povezan sa svojim neposrednim kontekstom kod Mateja nego kod Luke. Preko riječi „Ivan” (Mt 11,11; 11,12–13) i „Kraljevstvo” (11,11; 11,12), koje su zajedničke Matejevoj verziji tog logiona i njegovu prethodnom kontekstu, i na temelju važnosti koja se pripisuje Ivanu u tom logionu i u kontekstu *ante* i *post* (11,11; 11,14), Mt 11,12–13 uklapa se dosta dobro u svoj kontekst, što nije slučaj s Lk 16,16.

2. Sinoptička usporedba

Kako između Mt 11,11 i Lk 7,28 ne postoje nikakve veće razlike, koje bi bitno mijenjale značenje teksta, ograničit ćemo se u ovom uspoređivanju samo na Mt 11,12–13 i Lk 16,16. Naš logion se sastoji od dvije rečenice, koje su različito formulirane kod Mateja i kod Luke. U Matejevoj verziji čitamo: „A od dana Ivana Krstitelja dosada kraljevstvo nebesko silom se probija (ili: trpi silu), i siloviti ga grabe. Uistinu, svi proroci i Zakon prorokovahu do Ivana” (11,12–13). Naprotiv, Luka daje ovu formulaciju: „Zakon i proroci do Ivana su; otada se navješćuje kraljevstvo Božje, i svatko se u nj silom probija” (Lk 16,16).

Polazeći od činjenice da je formulacija „kraljevstvo Božje se navješćuje” tipično Lukin izraz (usp. još Lk 4,43; 8,1; Dj 8,12),⁴ razborito je pretpostaviti da je Matejeva verzija „kraljevstvo nebesko silom se probija” (ἡ βασιλεία... βασιλεύει) bliža prvotnoj predaji. Vjerojatno je Luka, ne shvaćajući više značenje izraza „silom se probija” (βασιλεύει), pomakao taj termin naprijed i zamijenio ga s njemu tipičnom formulom „kraljevstvo Božje se navješćuje”. Također i Matejeva formulacija u apodozi „i siloviti ga grabe” (και α σθενι απωλεσεν αυτην), jer je lectio difficilior, treba se držati prvotnijom od Lukine „i svatko se u nj silom probija” (και ις εις αυτην βασιλεύει). Luka je tu očigled-

³ To isčekivanje bilo je posebno živo u židovskoj apokaliptici (usp. J. FLAVIUS, *Antichita giudaiche*, IX, 2, 2; S. JUSTINUS, *Dialogus cum Trifone*, VIII, 4). — Na ovom mjestu svog Evanđelja i drugdje (Mt 17, 12–13) Matej izražava kršćansko vjerovanje da je Krstitelj taj Ilija koji ima doći. O problemu poistovjećanja Ivana s Ilijom, vidi: E. BAMMEL, *The Baptist*, u: NTS 18 (1971) 95–128; J. COPPENS, *Le prophete eschatologique*, u: ETL 49 (1973) 5–35; J. JEREMIAS, *Cl. Helias*, u: TWNT II, 930–943; L. SABOURIN, *Il Vangelo di Matteo I* (EP), Marino, 1976, 274–287.

⁴ Usp. H. CONZELMANN, *Die Mitte der Zeit. Studien zur Theologie des Lukas* (BHTH 17), Tübingen, 1964, 33; F. W. DANKER, *Luke 16,16. An Opposition Logion*, u: JBL 77 (1958) 231–243, ovdje 243; P. HOFFMANN, *Studien zur Theologie der Logienquelle* (NTA NS 8), Münster, 1972, 51; S. SCHULZ, *Q. Die Spruchquelle der Evangelisten*, Zürich, 1972, 261sl.; M. E. BOISMARD, *Synopse II*, 99 i 180; J. SCHLOSSER, *Regne*, 514.

no preformulirao jedan vrlo zagonetan logion⁵ upriličujući ga svojoj misionarskoj i univerzalističkoj ideji.⁶ Iz svega toga proizlazi da je Matej u ovom dijelu našeg logiona sačuvao izvorniji oblik od Luke.

Odlučiti da li je Mt 11,13 ili Lk 16,16a sačuvao izvorniji oblik, nije baš lagan posao. U tom pogledu do danas ne postoji slaganje među egzegetama. Jedna brojna skupina novozavjetnih stručnjaka drži da je Lukina verzija bliža prvotnoj predaji.⁷ Međutim, i Matejeva verzija ima svoje pobornike.⁸ Poteškoća opredjeljenja za jedan ili za drugi stav proistječe odatle što se i jedna i druga formulacija vrlo dobro uklapa u opći plan dotičnog evanđelista, tako da se svaka od te dvije verzije može protumačiti kao redakcijska prerada druge.

Sve razlike između te dvije verzije svode se u biti na različiti stav dvaju evanđelista u odnosu na Ivana Krstitelja: po Luki on još pripada staroj ekonomiji spasenja, dok ga Matej već uključuje u novu ekonomiju. Kako i na temelju drugih Matejevih prikaza Ivan spada već na početak nove ekonomije spasenja,⁹ njegove formulacije „svi proroci i Zakon prorokovahu do Ivana” (11,13) i „od dana Ivana Krstitelja dosada” (11,12) mogu se vrlo dobro protumačiti kao redakcijsko usklađenje Lukine formulacije „Zakon i proroci do Ivana su; otada se...” njegovoj općoj koncepciji o položaju Ivana u povijesti spasenja.¹⁰ Dosljedan tom svom poimanju o Ivanu, Ma-

⁵ Tu zagonetnost potvrđuju i različita tumačenja tog teksta tijekom kršćanske povijesti. Za detaljni uvid u ta tumačenja, vidi: P. S. CAMERON, *Violence and the Kingdom: The Interpretation of Matthew 11,12* (Arbeiten zum NT und Judentum 5), Frankfurt a.M.-Bern-New York, 1984.

⁶ Tako i: G. FRIEDRICH, *Čl. profètes*, u: TWNT VI, 841, bilj. 368; G. SCHRENK, *Čl. biázomai*, u: TWNT I, 611; M. GOGUEL, *Au seuil de l'Évangile. Jean-Baptiste*, Paris, 1928, 67sl.; W. G. KÜMMEL, *Verheissung und Erfüllung* (ATHANT 6), Zürich, 1956, 114sl.; E. PERCY, *Die Botschaft Jesu*, Lund, 1953, 191; E. GRÄSSER, *Das Problem der Parusieverzögerung in den synoptischen Evangelien und in der Apostelgeschichte* (BZNW 22), Berlin, 1957, 183; E. KÄSEMANN, *Das Problem des historischen Jesus*, u: *Exegetische Versuche und Besinnungen I*, Göttingen, 1968, 187—214, ovdje 210; R. H. FULLER, *The Mission and Achievement of Jesus* (SBT 12), London, 1954, 31sl.; Ph. MENOUD, *Le sens du verbe BIAZETAİ dans Lc 16,16*, u: *Mélanges Bibliques* (Fs. B. Rigaux), 207—212, ovdje 211; P. HOFFMANN, *Studien*, 51; S. SCHULZ, *Q*, 261; H. MERKLEIN, *Die Gottes-herrschaft als Handlungsprinzip* (Echter Verlag), Wuppertal, 1978, 81.

⁷ Tako, npr., G. DALMAN, *Die Worte Jesu I*, Darmstadt, 1965 (= Leipzig 1930), 114; E. PERCY, *Botschaft*, 192; R. SCHNACKENBURG, *Gottes Herrschaft und Reich*, Freiburg, 1965, 89; P. BARTH, *Das Gesetzesverständnis des Evangelisten Matthäus*, u: G. BORNKAMM-G. BARTH-H. J. HELD, *Überlieferung und Auslegung im Matthäusevangelium* (WMANT 1), Neukirchen, 1970, 59; G. STRECKER, *Der Weg der Gerechtigkeit* (FRLANT 82), Göttingen, 1971, 167; W. TRILLING, *Die Täufertradition bei Matthäus*, u: BZ NF 3(1959)271—289, ovdje 279; S. SCHULZ, *Q*, 262; H. HUBNER, *Das Gesetz in der synoptischen Tradition*, Witten, 1973, 28.

⁸ Kao npr. G. BORNKAMM, *Jesus von Nazareth* (UB 19), Stuttgart, 1965, 46; U. WILCKENS, *Die Missionsreden der Apostelgeschichte* (WMANT 5), Neukirchen, 1974, 105, bilj. 2; P. HOFFMANN, *Studien*, 57sl.

⁹ Usp. W. TRILLING, *Täufertradition*, 277; ISTI, *Das wahre Israel* (StANT 10), München, 1964, 173; W. GRUNDMANN, *Das Evangelium nach Matthäus* (ThHK), Berlin, 1972, 308; J. JEREMIAS, *New Testament Theology I* (SCM), London, 1975, 54; A. SCHLATTER, *Der Evangelist Matthäus*, Stuttgart, 1963, 367; W. WINK, *John the Baptist in the Gospel Tradition*, Cambridge, 1968, 29sl.

¹⁰ Tako s pravom: B. D. CHILTON, *God in Strengh. Jesus' Announcement of the Kingdom* (Studien zum NT und seiner Umwelt, B, 1), Freistadt, 1979, 210—211; T. W. MANSON, *The Sayings of Jesus as Recorded in the Gospels according to St. Matthew and St. Luke*, London, 1949, 134; H. MERKLEIN, *Gottes-herrschaft*, 87.

tej bi zamijenio Lukin izraz „otada” (ὁθεν ἰσχυρεῖ), koji je isključivao Ivana iz nove ekonomije,¹¹ s „od dana Ivana” (ἀπὸ τῶν ἡμερῶν Ἰωάννου), koji ima uključivi smisao.¹² Nadalje, Matejevo posebno zanimanje za proročku funkciju Starog zavjeta¹³ mogao bi protumačiti dodatak „prorokovahu” (ἐνπροφητείας),¹⁴ i neuobičajeni susljed „proroci i Zakon”.¹⁵ Tako dok kod Lk 16,16a „Zakon i proroci” simboliziraju staru ekonomiju,¹⁶ koja se proteže do Ivana, Matejeva formulacija ističe samo proročku funkciju tih dvaju važnih čimbenika Starog zavjeta: „Svi proroci i Zakon prorokovahu do Ivana” (Mt 11,13).¹⁷ S druge strane, premještajući prvi član Lukine formulacije logiona „Zakon i proroci” (16, 16a) na kraj (Mt 11,13), Matej je vjerojatno na taj način želio staviti u prvi plan odlučnu činjenicu, tj. da je kraljevstvo Božje „postalo nazočno u povijesti”,¹⁸ i da je još uvijek prisutno (ἔτι παρῶν). U isto vrijeme tom izmjenom redosljeda stvara se logički prijelaz na redakcijski redak Mt 11,14.¹⁹

Na temelju svih tih zapažanja, koja smo gore iznijeli, prvotni oblik logiona mogao bi se rekonstruirati na ovaj način: „Zakon i proroci do Ivana; otada se kraljevstvo Božje silom probija, i siloviti ga grabe.”²⁰ Dakle, Matejevi redakcijski zahvati na materijalu iz predaje sastojali su se bitno u nastojanju da se i Ivana Krstitelja uklopi u novu ekonomiju spasenja.

II. EGZEGEZA Mt 11,11–13

R. 11a. Pošto je istakao da je Ivan veći od proroka (r. 9), Isus sada razvija i obrazlaže tu svoju izjavu (r. 11). Tu on ide još i jedan korak dalje, tvrdeći da „između rođenih od žene nije ustao veći od Ivana”. Izraz „između rođenih od žene” (ἐν γέννησιν ἀνθρώπων) susreće se već u drugim knjigama Pisma (Job 11, 3.12; 14,1; 15,14; 25,4; Sir 10,8), u židovskoj izvanbiblijskoj literaturi²¹ i kod grč-

¹¹ Usp. F. BLASS-A. DEBRUNNER, *Grammatik des neutestamentlichen Griechisch*, Göttingen, 1976, § 459; H. CONZELMANN, *Mitte*, 17; S. SCHULZ, *Q*, 264sl.; P. HOFFMANN, *Studien*, 60sl.

¹² Usp. W. GRUNDMANN, *Matthäus*, 308; P. HOFFMANN, *Studien*, 66; S. SCHULZ, *Q*, 262. Sama činjenica da Mt u 11,14 predstavlja Ivana kao oličenje iščekivanog Ilije, ovlašćuje nas da te preinake vidimo kao plod Matejeve redakcije.

¹³ Svjedočanstvo za to su i njegovi brojni citati ispunjenja.

¹⁴ G. BARTH, *Gesetzesverständnis*, 59; R. BANKS, *Jesus and the Law in the Synoptic Tradition*, Cambridge, 1975, 218; S. SCHULZ, *Q*, 261; G. STRECKER, *Weg*, 167; W. TRILLING, *Täufertradition*, 279.

¹⁵ Usp. G. BARTH, *Gesetzesverständnis*, 60; W. TRILLING, *Israel*, 173.

¹⁶ O značenju tog izričaja u Luke, vidi: J. SCHLOSSER, *Règne*, 517.

¹⁷ Dosljedno Matejevu shvaćanju Ivanova položaja u povijesti spasenja, koje smo već istakli, prijedlog *heòs* ne može značiti da je Ivan posljednja karika u nizu proroka, nego da je s njim proštvo postiglo svoj cilj (usp. P. HOFFMANN, *Studien*, 60–61; J. SCHLOSSER, *Règne*, 513). — O mogućnostima prevođenja prijedloga *heòs*, vidi: G. FRIEDRICH, *Cl. profètès*, u: TWNT VI, 841; P. HOFFMANN, *Studien*, 60sl.

¹⁸ G. STRECKER, *Weg*, 168.

¹⁹ Usp. E. GRÄSSER, *Parusieverzögerung*, 182, bilj. 6; G. STRECKER, *Weg*, 167.

²⁰ Tako H. MERKLEIN, *Gottesherrschaft*, 87; J. SCHLOSSER, *Règne*, 515. Schlosser se u svojoj grčkoj rekonstrukciji tog logiona razlikuje od Merkleina samo u tome što on umjesto *heòs* upotrebljava Lukin *mèhri*.

²¹ Vidi: STR—BILL, I, 597.

kih profanih pisaca.¹² Tu se njime naznačuje ljudske osobe u njihovoj stanju krhkosti i svršivosti,²³ to je, dakle, drugi način za reći: ljudska bića.

Ivanova veličina, koja nadmašuje druge proroke i sve druge ljude, temelji se na činjenici da je on bio neposredni preteča Mesijin (usp. r. 10). Znači da motiv te njegove veličine nije njegovo asketsko ponašanje,²⁴ nego njegovo „vrijeme” i njegovo poslanje.²⁵ Naime, Ivan je imao govoriti ljudima koji su stigli „do punine vremena” (1 Kor 10,11). Njegovo je vrijeme nešto sasvim posebno u usporedbi s prošlim vremenima; to je trenutak kada eshatološko Božje kraljevstvo počinje stupati na snagu u jednom novom spasonosnom Božjem zahvatu. Sam Ivan dio je tog događaja o kojem on govori i na taj način već participira od njegove veličine.

R. 11b. Sudovima: „veći nego prorok” (r. 9) i „najveći između rođenih od žene” (r. 11a), Isus sada suprotstavlja jedan novi sud: „A ipak, i najmanji u kraljevstvu nebeskom veći je od njega!” (r. 11b). Dok je u 11,11a Ivanov status preteče bio motiv da ga se proglasi najvećim među prorocima i među rođenima od žene, u 11,11b taj isti status čini ga manjim i od najmanjega u kraljevstvu nebeskom. Promatrajući Ivana samo i jedino u njegovu svojstvu preteče, tj. jednoga koji stoji na pragu Kraljevstva i koji još nije ušao u nj (kao takav on još pripada staroj ekonomiji spasenja), on ga drži manjim i od jednog koji je najmanji u novoj ekonomiji spasenja.²⁶

O kojoj se fazi Kraljevstva govori kad se spominje „najmanji u kraljevstvu nebeskom”? Na koga se odnosi izraz „najmanji u Kraljevstvu”? Što je to što čini „najmanjeg u Kraljevstvu” većim od najvećeg predstavnika stare ekonomije spasenja? — pitanja su koja se sama od sebe nameću i očekuju odgovor. Kako je naš tekst otvoren različitim tumačenjima, nije uvijek baš lako pronaći pravi odgovor na sva ta pitanja. Poteškoća i zagonetnost proizlazi ponajviše iz mogućnosti različitog poistovjećivanja riječi ὁ μικρότερος (Isus, Isusov učenik općenito ili neka specijalna vrsta Isusovih učenika) i različitog pridjevanja izraza „u kraljevstvu nebeskom” (kao atribut riječi μικρότερος ili kao prilog predikatu). U ovom posljednjem slučaju, npr., samo jedan pomak zareza mijenja potpuno značenje izričaja: „Najmanji u kraljevstvu nebeskom, veći je od njega”, ili: „Najmanji, u kraljevstvu nebeskom veći je od njega.”²⁷ Pokušajmo sada odgonetnuti tu zagonetnost.

a) M. Dibelius je prvi u modernoj egzegzi, polazeći od tumačenja našeg izričaja u nekim otačkim spisima, poistovjetio subjekt ὁ μικρότερος s Isusom i vidio je tu rečenicu kao Isusovu izjavu o samom sebi. On tu izjavu shvaća na ovaj način: „Manji (=Isus)²⁸ je u kraljevstvu nebeskom veći od njega (=Ivana).”²⁹ Dopu-

²² Npr. HERODOT, VIII, 141: *tékna gunaikôn*.

²³ Usp. R. SCHNACKENBURG, *Herrschaft*, 91.

²⁴ Protiv J. DUPONTA, *Le Christ et son Précurseur (Mt 11, 2—11)*, u: *AssS* 7(1969)16—26, ovdje 24; R. SCHNACKENBURG, *Herrschaft*, 91.

²⁵ Usp. C. H. KRAELING, *John the Baptist*, London—New York 1951, 139sl.; Lj. RUPČIĆ, *Novi zavjet*, KS, Zagreb, 1983, 39 i bilj. na r. 11.

²⁶ TOB (= Traduction oecuménique de la Bible), *Nouveau Testament*, Paris, 1977, 73, bilj. v; L. SABOURIN, *Il Vangelo di Matteo II (EP)*, Marino, 1977, 618.

²⁷ Vidi o tome detaljnije kod P. HOFFMANN, *Studien*, 220sl; J. SCHLOSSERA, *Règne*, 162.

²⁸ Komparativ *ho mikróteros* može se u grčkom *koine* upotrebljavati kao komparativ i superlativ (usp. M. ZERWICK, *Graecitas Biblica Novi Testamenti exemplis illustratur* — SPIB 92—, Rim, 1966, § 147—148; BL-DEBR, *Grammatik*, § 60 i 244). U komparativnom značenju

štajući da ga Ivan krsti, Isus daje dojam kako je manji od Krstitelja,³⁰ taj, koji je u očima ljudi manji, u kraljevstvu je nebeskom veći i ima prednost pred Ivanom. Kao potvrda za tu hipotezu donosi se neosporna veza koja postoji između uspostave eshatološkoga Božjeg kraljevstva i Kristove djelatnosti. „Sadašnji dolazak Kraljevstva zapravo je nerazdvojiv od Isusove aktivnosti i propovijedanja. On objavljuje Kraljevstvo i uprisutnjuje ga liječeći bolesnike, oslobađajući opsjednute, opraštajući grešnicima.”³¹ Kao ostvaritelj te nove ekonomije, Isus je veći od Ivana, koji je bio njezin neposredni pripravitelj.³² Međutim, to se tumačenje suočava s velikim poteškoćama: povezivanje riječi na taj način je neprirodno, Isusovo samooznačavanje sebe kao „manji” neuobičajeno je.³³

b) Kao kontrast Ivanu, koji je prije dolaska eshatološkoga Božjega kraljevstva bio najveći među ljudima, ο μικροτερος označava po svoj prilici jednoga od onih koji su stupili u kontakt s nazočnim Kraljevstvom. Moguće je tu misliti na siromahe, carinike ili grešnike koji su se otvorili toj novoj ekonomiji spasenja.³⁴ Drugim riječima rečeno, ο μικροτερος tu bi označavao kršćanina, Isusova učenika, što je vrlo vjerojatno za Matejevo evanđelje, gdje se učenici naslovljuju kao μικροί.³⁵ U tom smislu vrlo su znakovite i Isusove riječi koje on upravlja upravo tim „malenima”: „A blago vašim očima, što vide, i ušima, što čuju. Zaista, kažem vam, mnogi su proroci i pravednici željeli vidjeti što vi gledate, ali ne vidješe, i čuti što vi slušate, ali ne čuše” (Mt 13,16–17).

c) Ovdje je, očigledno, riječ o jednoj sadašnjoj povlastici Isusovih učenika, a ne tek o obećanju za budućnost. „Najmanji u kraljevstvu nebeskom” (11,11b) nije jedan od onih koji će biti pripušteni u Kraljevstvo kada se ono očituje u svoj svojoj punini na kraju svijeta.³⁶ U tom bi slučaju Ivan i svi proroci bili isključeni iz tog budućeg Kraljevstva. Isus, međutim, nije isključio Ivana iz tog budućeg Kraljevstva, kao što nije isključio ni patrijarhe (usp. Mt 8,11.12). Zbog svega toga Isusova se iz-

ima više individualni i restriktivni smisao, dok u superlativnom ima generički smisao.

²⁹ M. DIBELIUS, *Zwei Worte Jesu*, u: ZNW 11(1910)188–192, ovdje 190 i 192; tako i O. CULLMANN, *Die Christologie des Neuen Testaments*, Tübingen, 1966, 31 i 33; W. GRUNDMANN, *Das Evangelium nach Lukas* (ThHK), Berlin, 1969, 166; P. HOFFMANN, *Studien*, 223; A. SAND, *Das Gesetz und die Propheten. Untersuchungen zur Theologie des Evangeliums nach Matthäus*, Regensburg, 1974, 137; W. ZIMMERLI, *Cl. pais*, u: TWNT, V, 655sl. Za svete oce koji tumače naš logion u tom smislu, vidi: M. DIBELIUS, *Worte*, 192, bilj. 1; O. MICHEL, *Cl. mikros*, u: TWNT, IV, 656, bilj. 37.

³⁰ Usp. W. GRUNDMANN, *Lukas*, 166.

³¹ J. SCHLOSSER, *Règne*, 165.

³² Usp. M. E. BOISMARD, *Synopse II*, 167; J. JEREMIAS, *Neutestamentliche Theologie I*, Gütersloh, 1971, 56; T. W. MANSON, *The Teaching of Jesus*, Cambridge, 1963, 104.

³³ Za kritiku tog tumačenja, vidi: R. SCHNACKENBURG, *Herrschaft*, 91; H. MERKLEIN, *Gottesherrschaft*, 86–87.

³⁴ Usp. S. LEGASSE, *Jésus et l'enfant. «Enfants», «Petits» et «Simples» dans la tradition synoptique* (Etudes Bibliques), Paris, 1969, 118.

³⁵ Mt 10,42; 18,6; 18,10.14; vidi također Mk 9,42; Lk 17,2. U tim »malenima« može se vidjeti apostole (kako nam sugerira Marko 9,41), tj. učenike općenito, ili još bolje: u samoj zajednici učenika one koji su najzapušteniji (taj smisao nam sugerira kontekst Mt 18,5–10).

³⁶ Protiv J. DUPONTA, *Précurseur*, 23–25; R. SCHNACKENBURGA, *Herrschaft*, 91 (»Dann könnte doch an die künftige Gottesherrschaft gedacht sein«). I R. H. FULLER misli da ovaj logion ne uključuje nužno nazočnost eshatološkoga Božjeg kraljevstva; on ga ubraja, što je po našem mišljenju neispravno, u grupu kvalifikacijskih logiona, tj. onih u kojima se izlazu uvjeti za ulazak u buduće Kraljevstvo (*Mission*, 33).

java mora odnositi na njegove učenike koji već uživaju „prve plodove Kraljevstva”. Oni su veći od Ivana, ne zbog svoga moralnog ponašanja, već na temelju povlastica koje proizlaze iz nazočnosti eshatološkoga Božjeg kraljevstva.³⁷ Tako i na temelju ovog logiona proizlazi da je Isus mislio o novoj ekonomiji spasenja kao o činjenici sadašnjeg iskustva, tj. nečem što nam je dostupno ovdje i sada.³⁸

d) Matej je vrlo precizan u svom izrazu. Kao dobar moralist on stavlja na vidjelo da ne čini velikim sama pripadnost vremenu nazočnog Kraljevstva. Po njegovoj formulaciji, ono što čovjeka čini velikim, jest stvarna pripadnost tom Kraljevstvu: „najmanji u Kraljevstvu” (ἐν τῷ βασιλείᾳ).³⁹ Takvo tumačenje retka potvrđuje i ono što slijedi u Mt 11,12b, gdje se sasvim jasno i nedvosmisleno ističe da samo ljudi s određenim ponašanjem postaju dionici blagodati nazočnog Kraljevstva. Dakle, za udioništvo na toj novoj ekonomiji spasenja traži se određena čovjekova suradnja.

e) Glavni cilj Mt 11,11b nije bio da umanjí Ivanovu veličinu, koja je izražena i priznata u 11,11a, i da osigura prvo mjesto Isusu.⁴⁰ Nije se išlo u prvom redu ni za tim da se odredi precizno uloga Ivana Krstitelja u povijesti spasenja.⁴¹ Glavni cilj ovog logiona, po našem sudu, bio jê da istakne veličinu nove ekonomije spasenja,⁴² da pokaže apsolutnu superiornost eshatološkoga Božjeg kraljevstva, koje je Isus ustanovio svojim dolaskom, nad starom ekonomijom.⁴³ Uzimajući kao točku uspo-

³⁷ Sasvim u protivnom smislu tumači *Tomino evanđelje* naš logion. Ono u ovom kontekstu govori o kreposti poniznosti koja nas čini velikima, a ne o kraljevstvu Božjem u sebi. Evo tog tumačenja: »Dixi autem quia: Is qui erit in vobis parvus cognoscet regnum et altior fiet quam Johannes« (Log. 46).

³⁸ Protiv R. SCHNACKENBURGA, *Herrschaft*, 91, koji piše: »Kako bilo, logion se ne mora shvatiti o nazočnom Božjem kraljevstvu.« Da se izraz »u Kraljevstvu« odnosi na nazočno Kraljevstvo, priznaju i: C. H. DODD, *The Parables of the Kingdom*, London, ¹⁶1961, 32; H. MERKLEIN, *Gottesherrschaft*, 87; P. HOFFMANN, *Studien*, 221sl.; T. W. MANSON, *Sayings*, 70; E. PERCY, *Botschaft*, 201; G. E. LADD, *Jesus and the Kingdom*, London, 1964, 193; S. SCHULZ, *Q*, 234sl.

³⁹ Usp. W. GRUNDMANN, *Matthäus*, 307; W. MICHAELIS, *Das Evangelium nach Matthäus I/III*, 1948/49, ovdje II, 121. Dakle, značenje ovog dijela retka moglo bi se parafrazirati na slijedeći način: »Jedan koji pripada (jer pripada) stvarno eshatološkom Božjem kraljevstvu, makar bio i najnesavršeniji među njegovim pripadnicima, veći je od Ivana.« Prijedlog en može imati kauzalnu vrijednost (usp. Ps. 30,11; Mt 6,7; Iv 16,30; 1 Kor 7,14). Ta kauzalna vrijednost duuguje se utjecaju hebrejskog b^c (usp. BL—DEBR, *Grammatik*, § 219; M. ZERWICK, *Graecitas*, § 119).

⁴⁰ Tako R. BULTMANN, koji vidi u ovom dijelu retka 11 »jedan ograničavajući dodatak« (*L'histoire de la tradition synoptique* —Seuil— Paris, 1973, 210), koji bi potjecao od prve kršćanske zajednice. U tom pravcu ide i J. SCHLOSSER kad piše da taj drugi stih ima »funkciju da zaštití izvorni Isusov logion (= prvi stih) od abuzivnih zaključaka koje su iz njega mogli izvući ivanovci« (*Règne*, 159).

⁴¹ Tako: M. DIBELIUS, *Die urchristliche Überlieferung von Johannes dem Täufer* (FRLANT 15), Göttingen, 1911, 13—14; G. FRIEDRICH, *Cl. profètes*, u: TWNT, VI, 842; F. HAHN, *Christologische Hoheitstitel* (FRLANT 83), Göttingen, ¹1966, 375; P. HOFFMANN, *Studien*, 218 i 220, koji drže da je taj drugi stih imao svoje izvorište u kontroverzijama između ivanovaca i Isusovih učenika s obzirom na značenje i točnu ulogu Ivana u povijesti spasenja.

⁴² Prvih stih, u kojem se ističe Ivanova neusporedivost, ima za cilj da istakne drugi stih u kojem se nalazi glavni naglasak. Riječ je, naime, o pravom antitetičkom paralelizmu (usp. J. JEREMIAS, *Theologie*, I, 25).

⁴³ Usp. J. SCHLOSSER, *Regne*, 167.

redbe najmanjeg predstavnika Kraljevstva, koji svojom veličinom nadvisuje najvećeg predstavnika stare ekonomije (Ivana), Isus vrlo uspješno ističe tu glavnu misao našeg logiona.⁴⁴

f) Kraljevstvo Božje ovdje se predstavlja kao veliki Božji zahvat, novo stvaranje. Pripadnici stare ekonomije spasenja, čak i najuzvišeniji među njima kao Ivan, nisu bili tako veliki u milosti i u razumijevanju otajstva Boga i čovjeka kao jedan najneznatniji pripadnik nove ekonomije spasenja. Ono što su rabini govorili o Židovima koji su iskusili događaje Crvenog mora, ovdje se primjenjuje na pripadnike nove ekonomije spasenja. Naime, za te Židove govorilo se da su vidjeli ono što ni jedan prorok nije vidio, i da je tu obična služavka više vidjela nego Ezekiel i drugi proroci.⁴⁵ Dakle, i u jednom i u drugom slučaju nije riječ o veličini koja bi bila plod čovjekovih vlastitih sila i nastojanja, nego o veličini koja je plod Božjeg dara.⁴⁶

Kako je eshatološko Božje kraljevstvo postalo nazočna stvarnost u svijetu tek s Isusovim dolaskom, na njemu se nije moglo imati udjela prije toga. Preko Isusova ministrija (propovijedanje, djela, smrt i uskrsnuće) u ljudsku je povijest unesena takva novost koja dijeli povijest na dvije epohe: novu i staru, vrijeme prije i poslije Krista. Biti pripadnik eshatološkoga Božjeg kraljevstva (ἔν τῃ βασιλείᾳ τοῦ οὐρανοῦ) znači stajati u jednom odnosu s Bogom koji nije bio moguć prije Isusova dolaska i koji je nedostiživ za čovjeka izvan Krista. Taj novi odnos između Boga i čovjeka, koji nužno mora imati odražaj i na međuljudske odnose, omogućen je u Kristu i po Kristu. Veličina o kojoj se govori u našem logionu, dakle, ne ovisi u prvom redu o onome što mi jesmo, nego o onome što je Bog učinio za nas.⁴⁷

Mt 11,12–13

Ovaj je logion jedan od najzagonetnijih, u cijelom Evandelju. Poteškoća je njegova tumačenja u tome što se u njemu nalaze mnogi višeznačni termini koji su otvoreni različitom tumačenju. Tako „a od dana Ivana Krstitelja“ može po sebi imati uključivi kao i isključivi smisao. Βασιλεία može se uzeti kao medij ili kao pasiv,⁴⁸ i odatle tumačiti *in bonam* ili *in malam partem*; o tumačenju toga glagola ovisit će i tumačenje imenice Βασιλεία. Također i glagol ἀρπάζειν može imati dva značenja: „opljačkati, odnijeti“ i „dočepati se čega, prisvojiti sebi što“.⁴⁹ Premda se taj glagol pretežno upotrebljava u negativnom smislu, tj. s njim se nazna-

⁴⁴ Usp. J. JEREMIAS, *Theologie*, I, 87; J. SCHLOSSER, *Règne*, 164.

⁴⁵ Za te rabinske tekstove vidi: STR—BILL, I, 598.

⁴⁶ Ipak bi bilo pogrešno shvatiti naš logion kao »protivljenje protiv ljudskog častoljubnog vrednovanja vlastitog djela« (A. SCHLATTER, *Matthäus*, 366), jer se u samom logionu čovjekova suradnja, ako želi imati udjela u novoj ekonomiji spasenja, podrazumijeva.

⁴⁷ Jedan od glavnih objekta Poslanice Hebrejima bio je da pobudi kod kršćana svijest o toj superiornosti novog reda spasenja (usp. posebno: Heb 1,5–6,20). Ali, iz tog povlaštenog položaja autor izvodi i poticajnu opomenu: »Jer, ako se riječ koju su saopćili anđeli pokazala sigurnom, i ako je svaki prekršaj ili neposluh riječi primio pravednu kaznu, kako ćemo joj izbjeći mi ako zanemarimo takvo i toliko spasenje?« (Heb 2,2–3). Uostalom, živa svijest o toj novoj situaciji, s velikim povlasticama i obvezama, bila je značajka prvotne Crkve.

⁴⁸ Usp. G. SCHRENK, *Čl. biázetai*, u: TWNT, I, 609sl. i 612sl.

⁴⁹ Usp. W. BAUER, *Griechisch-deutsches Wörterbuch zu den Schriften des Neuen Testaments und der übrigen urchristlichen Literatur*, Berlin, 1963, stup. 215—216; W. FÖRSTER, *Čl. harpázō*, u: TWNT, I, 471sl.

čuje neka nasilna akcija „koja se protivi naravi i pravu”,⁵⁰ ipak susrećemo i primjere gdje se on upotrebljava u prenesenom značenju za neku pozitivnu akciju.⁵¹ Promatrajući naš logion u svjetlu njegova neposrednog konteksta i cjelokupne Matejeve teologije, nastojat ćemo odgonetnuti njegovo značenje.

R. 12. Ključna riječ koja povezuje naš redak s onim što mu prethodi (Mt 11,11) jest „kraljevstvo nebesko”. Naime, u 11,11 tvrdi se da pripadnost tom Kraljevstvu čini čovjeka velikim; to isto Kraljevstvo ostaje glavni subjekt i u 11,12, gdje ga se pobliže određuje: a) točno određenje tog Kraljevstva u vremenskom smislu: „Od dana Ivana Krstitelja dosada”; b) opisuje se proces njegova stupanja na snagu: „silom se probija (ili: predmet je nasilja)” (ἰσχυρῶς); c) naznačuje se uvjet za uzimanje udjela na tom Kraljevstvu: „siloviti ga prisvajaju” (ἀρπάζουσιν).

Gramatički se veza s onim što prethodi ostvaruje pomoću rječice , koja može imati jednostavno funkciju povezivanja, ali može služiti i kao uvođenje „precizacije retku 11”.⁵² Zapravo, kako smo gore već istakli, u ovom je retku riječ o točnim određenjima Kraljevstva pod različitim vidovima. Prije svega za to se Kraljevstvo veli da je postalo povijesni događaj, tj. da je počelo stupati na snagu „od dana Ivana Krstitelja”. U našem se retku, dakle, nedvosmisleno potvrđuje nazočnost eshatološkog Božjeg kraljevstva u svijetu.⁵³ Uostalom, „siloviti” (ἰσχυρῶς) već sada i ovdje mogu uzeti udjela na njemu, mogu ga prisvojiti.⁵⁴ U ovom kontekstu ostaje prijedorna samo jedna stvar: da li je po Matejevu shvaćanju već i Ivan uključen u tu novu ekonomiju spasenja ili ostaje izvan nje?

Lingvistička zapažanja na temelju Septuaginte i samog Mateja idu u prilog uključnog smisla.⁵⁵ Zapravo, izričaj ἡνὸς δὲ ἔως ἡμερῶν Ἰωάννου jest jedan semitizam. Kako semitski jezici nemaju posebne riječi za „vrijeme” u durativnom smislu, oni su se služili tim načinom govorenja da izraze vrijeme života, kraljevanja ili samo jedan period aktivnosti neke osobe.⁵⁶ U našem konkretnom slučaju ta vremenska oznaka označuje vrijeme Ivanova djelovanja, a ne vremenski raspon njegova cijeloga života, što sasvim jasno proizlazi i iz ezgezege r. 11. U skladu s Matejevom formulacijom, dakle, nova ekonomija spasenja započinje već Ivanovim ministrijem; njegovo je djelovanje potpuno u funkciji uspostavljanja eshatološkoga Božjeg kraljevstva, tvori dio tog procesa. Na taj način Ivan je tu isključen iz vremena obećanja i uključen u vrijeme ispunjenja.⁵⁷ To potvrđuje i sama činjenica što Ivan u Matejevu

⁵⁰ J. SCHLOSSER, *Règne*, 518; usp. M. DIBELIUS, *Täufer*, 25.

⁵¹ Usp. W. FÖRSTER, *Cl. harpázō*, u: TWNT, I, 472; M. LAGRANGE, *Évangile selon Sainte Matthieu* (EtB), Paris, 1948, 222; W. E. MOORE, *Biazō, Harpazo and cognates in Josephus*, u: NTS 21(1974/75)519–543, ovdje 525sl.

⁵² W. TRILLING, *Täufertradition*, 286; usp. BL—DEBR, *Grammatik*, § 447.

⁵³ Protiv R. H. FULLERA, *Mission*, 32; R. H. HIERSA, *The Kingdom of God in the Synoptic Tradition*, Gainesville, 1970, 36–42.

⁵⁴ Usp. E. PERCY, *Botschaft*, 198; N. PERRIN, *The Kingdom of God in the Teaching of Jesus*, London, 1963, 173; J. SCHLOSSER, *Règne*, 525; G. STRECKER, *Weg*, 167sl.

⁵⁵ Vidi: A. SCHLATTER, *Matthäus*, 367; E. PERCY, *Botschaft*, 198sl.; S. SCHULZ, *Q*, 264sl.; W. TRILLING, *Täufertradition*, 287, bilj. 38.

⁵⁶ Usp. J. JEREMIAS, *Theology*, I, 47.

⁵⁷ Jasno je da se onda, govoreći o Ivanu i njegovoj ulozi u povijesti spasenja, nije moglo ne govoriti i o Kraljevstvu. Naime, po Matejevu gledanju, to Kraljevstvo je imalo svoj početni stadij u Ivanovu ministrijem (usp. W. GRUNDMANN, *Matthäus*, 310, bilj. 14).

evanđelju započinje svoje djelovanje (3,2) istim riječima kojima je i Isus započeo svoje (4,17). Nadalje, i Matejeva neosporna težnja prilagođavanja Ivana Isusu još je jedno obrazloženje više za tumačenje našeg izričaja u uključnom smislu.⁵⁸

Poblížem određenju polazne točke inauguriranja eshatološkoga Božjeg kraljevstva „od dana Ivana Krstitelja“, Matej dodaje sada još i vrijeme trajanja tog procesa „do sada“ (ἕως ἄρτι). Na koju se točku u povijesti odnosi taj „do sada“? ἕως u smislu „do, dok“ označuje kontinuitet,⁵⁹ dok ἄρτι označuje „sadašnje vrijeme“.⁶⁰ Očito je da se taj „do sada“ ne ograničava na trenutak Isusova govorenja, nego da se proteže i na Matejev „sada“ i na „sada“ njegove zajednice. Dakle, iz te dvije vremenske naznake proizlazi da je Ivan već uključen u novu ekonomiju spasenja i da je Matejevoj zajednici to isto spasenje dostupno.⁶¹

O tom nazočnom Kraljevstvu kaže se βασιλευται . Vrlo je teško odrediti točno značenje tog glagola na ovom mjestu zbog njegove višeznačnosti. Već sam glagolski oblik može se uzeti kao medijalni prezent ili pasivni prezent, jer su oba oblika ista kod toga glagola.⁶² Shvati li se kao medijalni prezent, onda ima značenje: „silom se probijati, silom prodirati“;⁶³ naprotiv, kao pasivni prezent ima posve drukčije značenje: „predmet je sile, trpi silu“.⁶⁴ Ključne riječi u drugom dijelu retka: βασιλευται i ἀρτὶκράτους, ne mogu nam pomoći u razjašnjavanju toga značenja, jer su i one same zagonetne i višeznačne. Kako je riječ o jednom paralelizmu u ta dva dijela retka, tumačenje jedne riječi ovisit će bitno o tumačenju drugih riječi u tom retku. Danas se sva tumačenja tog zagonetnog retka svode uglavnom na tri: a) tumačenje u smislu „uzurpacije“; b) tumačenje in malam partem; c) tumačenje in bonam partem.

a) Tumačenje u smislu „uzurpacije“

Polazeći od činjenice da ἀρτὶκράτος označuje akciju koja se protivi naravi i pravnim normama u opticaju, neki su autori pokušali protumačiti ovaj zagonetni logion u svjetlu Mt 21,31b: „Carinici i bludnice pretekoše vas u kraljevstvo Božje!“ F. W. Danker, čovjek koji je prvi lansirao tu hipotezu, misli da βασιλευται označuje upravo tu kategoriju ljudi s kojima je Isus drugovao.⁶⁵ Moguće je da taj prezreni izraz potječe iz kovačnice Židova neprijateljski raspoloženih prema Isusu.⁶⁶ Njegove izjave da ti carinici i grešnici postaju dionici eshatološkoga Božjeg kraljevstva, za ondašnje Židove nisu drugo doli nasilje (βασιλευται), čisti čin uzurpacije (ἀρτὶκράτους ἀρτὶκράτους),⁶⁷ jer se te ljude pripušta onamo gdje je pristup

⁵⁸ Usp. W. TRILLING, *Israel*, 173; J. SCHMID, *Das Evangelium nach Matthäus* (RNT), Regensburg, 1965, 193; P. HOFFMANN, *Studien*, 56sl.

⁵⁹ W. BAUER, *Wörterbuch*, stup. 661; BL—DEBR, *Grammatik*, § 455,3.

⁶⁰ W. BAUER, *Wörterbuch*, stup. 218.

⁶¹ Usp. A. SAND, *Gesetz*, 180; J. SCHMID, *Matthäus*, 193.

⁶² BL—DEBR, *Grammatik*, § 311,1.

⁶³ W. BAUER, *Wörterbuch*, stup. 279; usp. G. SCHRENK, *Čl. biázomai*, u: TWNT, I, 609, bilj. 3; R. SCHNACKENBURG, *Herrschaft*, 89; J. SCHLOSSER, *Règne*, 523.

⁶⁴ W. BAUER, *Wörterbuch*, stup. 278; usp. G. DALMAN, *Worte*, 113; W. G. KÜMMEL, *Verheissung*, 115; G. STRECKER, *Weg*, 167sl.; S. SCHULZ, *Q*, 265.

⁶⁵ F. W. DANKER, *Luke 16,16. An opposition Logion*, u: JBL 77(1958)231—243.

⁶⁶ Usp. S. F. MUSSNER, *Der nicht erkannte Kairos (Mt 11, 16—19 par)*, u: Bib 40 (1959)599—612, ovdje 608, bilj. 3.

⁶⁷ Tako: P. HOFFMANN, *Studien*, 71 i bilj. 69; W. E. MOORE, *Biazó*, 537 (»nedozvoljeno prisvajanje«); J. SCHLOSSER, *Règne*, 520.

rezerviran samo za pobožne.⁶⁸ U tom bi slučaju drugi stih paralelizma određivao prvi imenujući uzurpatore (Βυκεταί) i specificirajući da se njihovo nasilje (Βυκοκρατία) sastoji u neopravdanom prisvajanju Kraljevstva (ἀρνήσις βασιλείας αὐτοῦ). Ukratko, tu bi bila riječ o protestu pismoznanaica i farizeja protiv Isusova stava naspram grešnicima i carinicima.

Međutim, zastupnici ove hipoteze ne isključuju mogućnost da je Isus na svoju vlastitu inicijativu posegao za tim šokantnim rječnikom, s ciljem da jače istakne paradoksalnu činjenicu: „uzurpatori” imaju prednost pred zakonitim baštinicima! S tim paradoksalnim izrazom on je želio reći da kraljevstvo Božje trpi silu, u smislu da ona kategorija ljudi za koju se po prirodi stvari nije očekivalo da će se otvoriti toj novoj ekonomiji spasenja, postaje dionik blagodati Kraljevstva, dok oni za koje se očekivalo da će ga prihvatiti otvorena srca, ostaju izvan njega.⁶⁹

Premda je ovakvo tumačenje našeg logiona vrlo privlačno,⁷⁰ ipak se ono susreće s velikim problemima. Naime, ako je Isus preuzeo tu frazeologiju iz usta svojih neprijatelja, kako onda protumačiti odsutnost jedne klauzole kao npr. λέγουσιν (usp. Mt 11,18–19 par.) ili ὡς λέγουσιν. S druge strane, teško je vjerovati da bi Isus na svoju vlastitu inicijativu izabrao tako prezirne riječi za označavanje onih s kojima se družio i čiji je prijatelj bio.

b) Tumačenje u negativnom smislu

Budući da je imenica Βυκοκρατία jedan ἀνάξιστος ἐπισημένον,⁷¹ ona se ne može uzeti kao siguran oslonac za tumačenje posljednjeg člana našeg retka *in malam partem*. Unatoč tome, jedan veliki broj egzegeta, polazeći od značenja srodnih riječi kao što su: Βυκοκράτος, Βυκοκράτης, Βυκοκρατία, Βυκοκράτης, tumači i imenicu Βυκοκρατία *in malam partem*. Kako ti isti autori uzimaju r. 12 kao sinonimni paralelizam, dosljedno tome oni i glagol Βυκόβει u prvom členu paralelizma tumače *in malam partem*.⁷² Pobornici tog tumačenja prizivaju se i na činjenicu da se Βυκόβεισιν upotrebljava pretežno za neku neprijateljsku akciju, posebno kada se nalazi u vezi s ἀρνήσις βασιλείας.⁷³ Na oba mjesta gdje ἀρνήσις βασιλείας dolazi kod Mateja (12,29a i 13,19) on ima suviše negativan prizvuk.⁷⁴

Tumačeno *in malam partem*, značenje našeg logiona može se parafrazirati na ovaj način: Od dana Ivana Krstitelja pa do sada kraljevstvo nebesko predmet je si-

⁶⁸ F. W. DANKER, *Luke 16,16*, 237.

⁶⁹ L. SABOURIN, *Matteo, II*, 620.

⁷⁰ Ne mali broj cijenjenih bibličara drži da je to tumačenje najbolje rješenje tog zagonetnog logiona (usp., npr., J. JEREMIAS, *Theology, I*, 112; F. MUSSNER, *Kairos*, 607; J. SCHMITT, *La genèse de la soterologie apostolique*, u: *RevSR* 51(1977)40—53, ovdje 46.

⁷¹ Usp. G. SCHRENK, *Čl. biázomai*, u: *TWNT, I*, 608—613; A. KRETZER, *Die Herrschaft der Himmel und die Söhne des Reiches im Matthäusevangelium* (SBM 10), Stuttgart, 1971, 69, bilj. 23.

⁷² Tako: D. DAUBE, *The New Testament and Rabbinic Judaism* (JLCR), London, 1956, 287; H. HÜBNER, *Das Gesetz*, 30, bilj. 83; G. STRECKER, *Weg*, 167; S. SCHULZ, *Q*, 265. — Za tumačenje retka u negativnom smislu opredjeljuju se i prevodioci prijevoda *Einheitsübersetzung der Heiligen Schrift. DAS NEUE TESTAMENT*, Stuttgart, 1981, 40 i dotična bilješka.

⁷³ Usp. G. SCHRENK, *Čl. biázomai*, u: *TWNT, I*, 609, bilj. 7.

⁷⁴ Usp. W. BAUER, *Wörterbuch*, stup. 215sl.; FÖRSTER, *Čl. harpázo*, u: *TWNT, I*, 471sl.

le, tj. silnici ga oduzimaju drugima, brane da drugi uđu u nj. Po ovom tumačenju, dakle, „silnici“ (Βυδουροι) bili bi oni koji, opirući se Isusu i njegovu djelu, oduzimaju Kraljevstvo i drugim ljudima.⁷⁵ Ako je to slučaj, onda bi jedan dobar komentar Mt 11,12 bio Mt 23,13 (usp. Lk 11,52), gdje Isus prigovara pismoznancima i farizejima da ne ulaze u Kraljevstvo i da drugima priječe ulaz.⁷⁶

Tumačeći naš logion in malam partem, drugi autori drukčije identificiraju te „silnike“. G. Braumann⁷⁷ i W. C. Allen⁷⁸ vide u njima bezbožne progonitelje Kristovih pristalica.⁷⁹ O. Betz, naprotiv, polazeći od Mt 12,29b, gdje καρνησεν dolazi u jednom kontekstu koji opisuje borbu između Boga i sotone, i naslanjajući se na neke tekstove iz Qumrana (npr. IQS 1,16; 3,17; 3,22), drži da ti „silnici“ predstavljaju đavolske sile i njihove predstavnike na zemlji koji se opiru uspostavi eshatološkoga Božjeg kraljevstva u svijetu.⁸⁰ H. Braun, s druge strane, ne isključuje mogućnost tumačenja našeg logiona u smislu „prinudnog poticanja Kraljevstva“.⁸¹

Ako i dopustimo mogućnost tumačenja našeg logiona in malam partem moramo ipak priznati da se i to tumačenje sukobljava s velikim poteškoćama: 1. Tumačeći drugi član našeg retka in malam partem, ne bi se smjelo očekivati za καρνησεν kao izravni objekt Kraljevstvo, što je slučaj u grčkom tekstu ($\text{καρνησεν το βασιλειον}$), nego bi morao biti još jedan nadodatak „ljudima“.⁸² 2. Ideja nasilnog prisvajanja Kraljevstva nalazi se u dijametralnoj oprečnosti sa svim onim što sinoptici kažu o ulasku u Kraljevstvo. 3. Da uspostava i širenje eshatološkoga Božjeg kraljevstva u svijetu može biti ometana, to se još može zamisliti. Ali, da Kraljevstvo mogu oduzeti ljudima Isusovi neprijatelji, to se teško može spojiti s onim što Isus drugdje govori.⁸³ 4. Činjenica da Lukina verzija našeg logiona (Lk 16,16), koja predstavlja prvo tumačenje Mt 11,12, tumači taj tekst in bonam partem, može se

⁷⁵ P. HOFFMANN, *Studien*, 69—71; J. SCHLOSSER, *Règne*, 519; S. SCHULZ, *Q*, 265—267.

⁷⁶ Vidi: G. STRECKER, *Weg*, 79; G. SCHRENK, *Biázomai*, 610.

⁷⁷ G. BRAUMANN, *Dem Himmelreich wird Gewalt angetan*, u: ZNW 52(1961)104—109.

⁷⁸ W. C. ALLEN, *A Critical and Exegetical Commentary on the Gospel according to St Matthew* (ICC), Edinburgh, 1972 (=1912), 116.

⁷⁹ Takvo bi tumačenje moglo imati neku potporu u terminu *biastai*, ali u tom slučaju ne može se pridjevati glagolu *harpázein*.

⁸⁰ O. BETZ, *Jesu heiliger Krieg*, u: NovTest 2(1958)116—137, posebice 125—128; usp. i M. DIBELIUS, *Täufer*, 26—27; C. H. KRAELING, *John*, 156. Za kritiku takva tumačenja vidi: H. BRAUN, *Qumran und das Neue Testament I/II*, Tübingen, 1966, ovdje I, 23.

⁸¹ Vidi: H. BRAUN, *Spätjüdisch-häretischer und frühchristlicher Radikalismus, II*, Tübingen, 1969, 46, bilj. 1. U tom smislu rado tumače naš logion i pobornici teologije oslobođenja. — Naprotiv, E. MOORE vidi u našem logionu opomenu protiv mesijanske nestrpljivosti, tj. protiv onih koji bi željeli ubrzati dolazak Kraljevstva (vidi: *Biázo*, 541).

⁸² Usp. R. SCHNACKENBURG, *Herrschaft*, 89; W. FÖRSTER, *Cl. Harpázo*, u: TWNT, I, 427; E. PERCY, *Botschaft*, 193. Uostalom, za Isusa se nazočnost Kraljevstva ne ograničava samo na kerigmu: ono se očituje i u egzorcizmima, ozdravljenjima, opraštanju.

⁸³ Štoviše, takvo tumačenje ne opravdavaju ni paralele koje se donose (Mt 13,19; 23,13). Zapravo, u Mt 11,12 kaže se da ti »silnici« »grabe Kraljevstvo«, tj. da »ga prisvajaju sebi«, dok se u 23,13 optužuje pismoznance i farizeje jer ne ulaze u Kraljevstvo i jer drugima priječe ulazak u nj. Očito je, međutim, da ta potonja tvrdnja nije ekvivalent izričaju »prisvajaju ga«.

uzeti kao važno obrazloženje za tumačenje i Matejeve verzije u tom istom pravcu, tj. u pozitivnom smislu.⁸⁴

c) Tumačenje u pozitivnom smislu

Imajući pred očima poteškoće tumačenja našeg logiona u smislu „uzurpacije” i *in malam partem*, i uzimajući u obzir da postoji mogućnost tumačenja glagola $\beta\rho\lambda\upsilon\tau\epsilon\iota$ i $\alpha\rho\eta\alpha\phi\epsilon\rho\upsilon$ u pozitivnom smislu, tumačenje Mt 11,12 *in bonam partem* ukazuje nam se kao najvjerojatnije i najprihvatljivije.

Očigledno je da između $\beta\rho\lambda\upsilon\tau\epsilon\iota$ i $\beta\rho\lambda\upsilon\tau\epsilon\iota$ postoji svjesna igra riječi. Na temelju tih dvaju termina istoga korijena ($\beta\rho\lambda$), zapravo, izgrađen je paralelizam retka 12. Paraleliziranje dviju riječi istoga korijena u jednom paralelizmu, obvezuje nas da tumačimo oba dijela paralelizma u istom smislu. Uzmemo li, dakle, $\beta\rho\lambda\upsilon\tau\epsilon\iota$ kao medijalni prezent, tj. tumačimo li ga u pozitivnom smislu, onda ćemo dosljedno tome i imenicu $\beta\rho\lambda\upsilon\tau\epsilon\iota$ u drugom članu paralelizma trebati tumačiti u paradoksalno-pozitivnom smislu. A neosporno je da se Isus često služio paradoksalnim jezikom (usp. npr. Mt 5,29; 13,44–46; 18,8.9; 7,13.14; Lk 13, 24). Polazeći od te činjenice E. Percy drži da i u Mt 11,12 „imamo posla s izazovno-paradoksalnim načinom izražavanja”.⁸⁵ Ako je to slučaj, onda se $\beta\rho\lambda\upsilon\tau\epsilon\iota$ u prvom članu paralelizma treba uzeti kao medijalni prezent, tj. trebamo ga tumačiti *in bonam partem*. U tom slučaju trebat ćemo prevesti: „... kraljevstvo nebesko silovito se probija”. To drugim riječima znači, da se ono nezaustavno naviješta (usp. Mt 3, 1–12) i uprisutnjuje u Isusovim riječima i djelima.⁸⁶ Kada smo jednom tako protumačili prvi član paralelizma, onda nas to obvezuje da u tom pravcu tumačimo i drugi. U tom će slučaju drugi član paralelizma trebati prevesti na slijedeći način: „i siloviti ga privajaju”. Dakle, eshatološko Božje kraljevstvo, koje silovito stupa na scenu, zahtijeva i od čovjeka da i on mobilizira sve raspoložive sile kako bi uzeo udjela na toj novoj ekonomiji spasenja (usp. Mt 19,12; Mk 9,45–47). U tom tumačenju „siloviti” ($\beta\rho\lambda\upsilon\tau\epsilon\iota$) predstavljaju one ljude koji su spremni sve uložiti i žrtvovati da bi uživali blagodati nazočnoga Kraljevstva (usp. Mt 13,44–46).⁸⁷

Značenje retka 12, kada se tumači *in bonam partem*, može se parafrazirati na ovaj način: Eshatološko Božje kraljevstvo, koje od dana Ivana Krstitelja silovito stupa na scenu, stavlja i ljude u pokret, tj. zahtijeva od njih prikladan odgovor ukoliko žele postati dionici te nove ekonomije spasenja. Ako je ovo tumačenje osnovano,

⁸⁴ Znakovita je u tom pogledu i činjenica da se naš logion shvaćalo i tumaćilo u pozitivnom smislu sve do druge polovine devetnaestoga stoljeća. Tek od tog vremena počinje se pojavljivati i tumačenje našeg logiona u negativnom smislu (usp. P. S. CAMERON, *Violence*, New York, 1984).

⁸⁵ E. PERCY, *Botschaft*, 197; usp. W. BAUER, *Wörterbuch*, 279; W. GRUNDMANN, *Matthäus*, 309; H. MERKLEIN, *Gottesherrschaft*, 82.

⁸⁶ U ovom kontekstu neki autori s pravom upućuju na logione u kojima Isus tumači svoje egzorcizme kao znakove i dokaze da je došlo eshatološko Božje kraljevstvo (usp. R. OTTO, *Reich Gottes und Menschensohn*, München, 1954, 79; T. W. MANSON, *Sayings*, 134; O. BETZ, *The Eschatological Interpretation of the Sinai Tradition in Qumran and in the New Testament*, u: RdQ 6—1967/68—89—107, ovdje 105). Posebno stavljaju naglasak na Mt 12,28 par.

⁸⁷ Usp. W. GRUNDMANN, *Matthäus*, 309; J. SCHNIEWIND, *Matthäus*, 144 sl., koji u ovom logionu vidi »riječ pohvale a ne prijekora«; G. E. LADD, *Jesus*, 158sl.; H. MERKLEIN, *Gottesherrschaft*, 83; Lj. RUPČIĆ, *Novi zavjet*, KS, Zagreb, 1983, 39 i dotična bilješka; B. DUDA—J. FUČAK, *Novi zavjet*, KS, Zagreb, 1977, 28.

onda je i Lukina interpretacija našeg logiona sasvim ispravna. Naime, on Matejev izričaj „kraljevstvo nebesko silovito se probija” tumači kao „kraljevstvo Božje se navješćuje”, a izraz „siloviti ga prisvajaju” kao „i svatko se u nj silom probija”. To Lukino tumačenje našeg logiona vrlo je važno obrazloženje za tumačenje i Matejeve verzije logiona *in bonam partem*.

Kako je izvorni kontekst našeg logiona izgubljen, nije nam moguće sa svom sigurnošću dati ispravno tumačenje tog teksta. Poteškoća odlučivanja, da li tumačiti naš logion *in malam* ili *in bonam partem*, sastoji se u tome što oba tumačenja dađu dobro uklopiti u Isusovu poruku kako je Matej iznosi u svom Evanđelju. Pa ipak, na temelju primjedaba koje smo iznijeli protiv tumačenja *in malam partem*⁸⁸ i razloga za tumačenje *in bonam partem*, mi vidimo ovo posljednje tumačenje kao ispravnije i vjernije Matejevoj misli. Također i Mt 11,14–15, reci koji tvore neposredni kontekst našeg logiona, vode nas u ovom pravcu. Zapravo izričajem „tko ima uši, neka čuje”, utvuljuje se odgovornost, ozbiljnost i hitnost odluke.⁸⁹

R. 13. Ovaj redak služi kao utemeljenje (ὅτι) za izjavu danu u prethodnom retku. Tamo je, naime, ustvrđeno da period „od dana Ivana Krstitelja do danas” karakterizira nazočnost eshatološkoga Božjeg kraljevstva. Naviještanje tog Kraljevstva i njegovi učinci razlikuju Ivanovo i Isusovo vrijeme od vremena prorokâ i Zakona.

Ako se te dvije epohe razlikuju kod Mateja, one se ipak ne suprotstavljaju međusobno; dapače, nova ekonomija eshatološkoga Božjeg kraljevstva i stara ekonomija spasenja promatraju se kao organsko jedinstvo: vrijeme nazočnosti eshatološkoga Kraljevstva predstavlja se kao ispunjenje proročanstava sadržanih u prorocima i u Zakonu. To se posebno vidi u Matejevoj reorganizaciji Lukine verzije. Dok se u Lukinoj verziji dvije ekonomije predstavljaju kao dva nezavisna bloka: „Zakon i Proroci do Ivana su, a otada se navješćuje kraljevstvo Božje” (16,16), Matej je s preokretom teksta uveo kauzalni vez (ὅτι) između ta dva perioda povijesti spasenja: „Od dana Ivana Krstitelja dosada kraljevstvo nebesko silovito se probija. Uistinu, svi proroci i Zakon prorokovahu do Ivana” (11,12–13). Dakle, vremenom prije Ivana dominirali su proroci i Zakon.

U ovom našem kontekstu Matej želi istaći posebno proročku funkciju (ἐπιφάνεια) prorokâ i Zakona. Znakovit je u tom pogledu i sam položaj „proroka” u našem izričaju (prvo mjesto), gdje je tradicionalni red poremećen.⁹⁰ A i činjenica da Matej na ovom mjestu dodjeljuje proročku funkciju i Zakonu,⁹¹ očituje tu njegovu želju.⁹² Ograničavajući se ovdje samo na proročku dimenziju Zakona i prorokâ, Matej ne isključuje njihove druge dimenzije. Dok Zakon i proroci ostaju mjerodavni za normiranje ljudskog ponašanja i u novoj ekonomiji spasenja (usp. Mt 5,

⁸⁸ Vidi gore.

⁸⁹ Usp. J. HORST, *Čl. oūs*, u: TWNT, V, 551sl. Ta poticajna opomena, kojom se poziva na osobni angažman, dolazi šest puta i u Tominu evanđelju (npr. log. 8, 21 i 24). S istim značenjem dolazi vrlo često i u Otk: 2,7.11.17; 3,6.13.22: 13,9.

⁹⁰ Drugdje u Mateja susrećemo uobičajeni suslijed: »Zakon i proroci« (5,17; 7,12; 22,40).

⁹¹ Zanimljivo je da se nigdje drugdje u Novom zavjetu a ni u Starom ne susreće »Zakon« kao subjekt proricanja.

⁹² Usp. G. FRIEDRICH, *Čl. profètes*, u: TWNT, VI, 838–842, posebice 840sl.; A. KRETZER, *Herrschaft*, 70.

17–19; 7,12 itd.), njihova je proročka funkcija istekla, jer je vrijeme ispunjenja došlo.⁹³

Izraz „do Ivana” može se tumačiti na dva načina: 1. u uključnom smislu: 2. u isključnom smislu. Odluka za jedno ili za drugo tumačenje ovisit će o konkretnom kontekstu u kojem se naš izraz nađe.⁹⁴ U Matejevoj verziji εως treba shvatiti u isključnom smislu, što sasvim jasno potvrđuje i prethodni izričaj: „Od dana Ivana Krstitelja” (r. 12).⁹⁵ Kada bi se εως tumačio u uključnom smislu, to bi značilo da Ivan pripada još vremenu proročanstava, što bi se protivilo Matejevu stavu o Ivanu. U tom smislu je shvatio naš logion Lk 16,16 (μὲχρι τῆς αὐτοῦ). Za tog evanđelista vrijeme spasenja započelo je tek iza smrti Ivana Krstitelja (usp. Dj 1,5; 10,37).

Pokušaj nekih egzegeta, koji nastoje ograničiti proročku aktivnost prorokâ i Zakona u Mt 11,13 (εἰς προφητείας) samo na predskazivanje Ivanova dolaska, čini nam se neosnovanim. Dosljedni svom stavu, oni prevode naš redak ovako: „Svi proroci i Zakon prorokovali su u odnosu na Ivana.”⁹⁶ Dakle, on bi bio predmet njihovih proročkih izjava. S njegovim dolaskom ta su proročanstva stigla do svog ispunjenja. To i takvo tumačenje u novije vrijeme zastupa i brani posebno A. Sand.⁹⁷

Međutim, njegovi razlozi za to tumačenje vrlo su krhka: 1. Prije svega ne odgovara činjenicama njegova tvrdnja da je to tumačenje također u skladu s „ostalom upotrebom tog glagola u Matejevu evanđelju”,⁹⁸ jer se u tom smislu i s tim prijedlogom (εως) ne nalazi nigdje drugdje u Mateju. 2. Za potvrdu svoje teze on donosi Mt 7,22, gdje izjednačuje izričaj „tvoje ime prorokovati” (εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ εἰρηγορησέναι) s izrazom „u odnosu na Isusa prorokovati”.⁹⁹ Čak i kad bi se pripustila mogućnost tog poistovjećivanja, to se još ne bi moglo uzeti kao potvrda njegove teze; naime, u tom kontekstu „u odnosu na Isusa prorokovati” imalo bi još uvijek sasvim različito značenje od onoga koje nalazimo u Mt 11,13. Zapravo u 11, 13 Ivan je predmet proročanstava, dok je Isus u 7,22 prizivna točka za autoritet proročkog govorenja. 3. S druge strane, trebalo bi imati mnogo jače razloge za shvaćanje prijedloga εως u jednom značenju koje isključuje vremensku konotaciju.¹⁰⁰ Uostalom, kod Mateja se često susreće binomij αὐτὸς i εως za označavanje dviju vremenskih točaka (1,17; 23,29).

⁹³ M. PUNGE, *Endgeschehen und Heilsgeschichte im Matthäusevangelium*, Greifswald, 1961, 114; usp. i: Ber. 34b: »Alle Propheten haben nur auf die Tage des Messias geweissagt« (citirano prema: STR—BILL, I, 602).

⁹⁴ Usp. BL—DEBR, *Grammatik*, § 216; ti autori uzimaju Mt 1,17 (*heos David, heos Hristu*) kao primjer za uključni smisao, dok im Mt 11,13 (*heos Joannu*) služi kao primjer za isključni smisao.

⁹⁵ Vidi gore analizu r. 12.

⁹⁶ G. FRIEDRICH, *Cl. profètes*, u: TWNT, VI, 841.

⁹⁷ A. SAND, *Gesetz*, 181.

⁹⁸ ISTI, *Ondje*.

⁹⁹ ISTI, *Ondje*.

¹⁰⁰ Usp. BL—DEBR, *Grammatik*, § 216, bilj. 11; W. F. MOULTON—A. S. GEDEN, *A Concordance to the Greek Testament*, Edinburgh, 1904, L. SABOURIN, *Matteo*, II, 621.

III. SAŽETAK REZULTATA

– Eshatološko Božje kraljevstvo predstavlja se u našem logionu kao već nazočna stvarnost u svijetu; riječ je o stvarnosti koja se može iskusiti ovdje i sada, a ne tek o nekom događaju koji ima doći na kraju povijesti. Zapravo, već sada ljudi s određenim stavom (Matej ih naziva „siloviti” = oni koji su odlučni sve žrtvovati da bi postali dionici tog Kraljevstva) uživaju blagodati te nove ekonomije spasenja („prisvajaju je”). Ako tumačimo Mt 11,12 in malam partem, Kraljevstvo se čak i tada ukazuje kao već nazočna stvarnost u svijetu, ako može biti objekt nasilja njegovih neprijatelja. Uostalom, sama vremenska naznaka „od dana Ivana Krstitelja dosada” (11,12a) pokazuje nedvojbeno da je ono već nazočno.

– Sa svojom jasnoćom iznosi se na vidjelo superiornost te nove ekonomije spasenja u odnosu na staru. To posebno dolazi do izražaja u tvrdnji da je i najmanji (=najnesavršeniji) pripadnik te nove ekonomije veći (=povlašćeniji) od Ivana, tj. od najvećeg čovjeka u staroj ekonomiji spasenja (11,11).

– Kao inauguralni termin stupanja na snagu te nove ekonomije navodi se „od dana Ivana Krstitelja”. Po Mateju taj veliki lik pripada i jednoj i drugoj ekonomiji spasenja. 1. Po svom zemaljskom podrijetlu i položaju on još pripada vremenu obećanja, periodu proroka i Zakona (11,11a). Promatran samo u tom svjetlu, premda je najveći među rođenima od žene, on je ipak manji i od najnezatnijeg pripadnika nove ekonomije spasenja (11,11b). 2. Po svom poslanju i djelovanju on već pripada vremenu ispunjenja, vremenu uspostave eshatološkoga Božjeg kraljevstva u svijetu (11,12).

– Susrećući se s nazočnom stvarnošću eshatološkoga Božjeg kraljevstva u svijetu, čovjek je stavljen pred važnu odluku: odlučiti se za Kraljevstvo ili protiv njega. Prihvaćajući s vjerom riječ o Kraljevstvu i usvajajući njezin poziv na obraćenje, čovjek postaje stvarni dionik te nove ekonomije spasenja. To znači da se ne postaje automatski pripadnik Kraljevstva, nego da se za to traži suradnja s čovjekove strane. Samo „siloviti” uzimaju udjela u njemu! U ovom logionu se, dakle, čovjekov etički stav predstavlja kao sredstvo za udioništvo u blagodatima nazočnog Kraljevstva.

– S „do sada” Matej utvvljuje čitateljima svoga Evanđelja da se i oni nalaze u tom privilegiranom vremenu. Na taj im način posvješćuje njihovu veličinu i obznanjuje bogatstvo milosti koje im stoji na raspolaganju, ali u isto vrijeme ističe njihovu veliku odgovornost i ozbiljnost njihova poziva. Udioništvo u toj novoj ekonomiji spasenja ovisi o njihovu odgovoru (11,14). Zato ih on potiče da prihvate otvorena srca riječ o Kraljevstvu (11,15).

– Prihvaćajući Isusovu poruku i otvarajući se njegovu spasonosnom djelovanju, ljudi već ovdje i sada postaju dionici blagodati spasenja. Dakle, i ovdje se Kraljevstvo predstavlja kao spasonosni Božji zahvat u korist čovjeka.

RIASSUNTO

Nel presente articolo l'Autore sottopone all'analisi letteraria ed esegetica il detto più enigmatico di tutto il Vangelo (Mt 11,11-13). A base di questa analisi egli cerca di mostrare cosa è quello che fa Giovanni Battista più grande di un profeta (11,9) e il più grande tra i nati di donna (11,11). Nello stesso tempo viene spiegato a causa di che cosa è il più piccolo nel regno dei cieli più grande di lui (11,11). Da tutto risulta che qui non si oppongono le persone ma le due epoche di salvezza: L'antica e la nuova economia della salvezza. Giovanni è il più grande tra i nati di donna fino al suo tempo a causa della sua funzione dell'immediato precursore di Gesù. Come tale egli fa già parte del regno escatologico di Dio, appartiene allo suo stadio inaugurale. Ma il regno escatologico di Dio nella sua pienezza è stato instaurato mediante tutto il ministero di Gesù: mediante le sue parole, le sue opere, la sua morte e la sua risurrezione. Uno che appartiene a questa pienezza, nonostante che sia il più piccolo, è più grande di Giovanni. Tuttavia Matteo come buon maestro di morale evangelica approfitta di questa occasione per mettere in risalto che non si diventa automaticamente il beneficiario del regno escatologico di Dio. Per questo ci si vuole la collaborazione da parte dell'uomo. Soltanto quelli che sono pronti di sacrificare tutto per esso, cioè „i violenti”, se ne impadroniscono.